

Augustenborg skriver om ikke med sympati, så dog i et vist omfang med forståelse om en meget ung mand, som valgte den forkerte side, og som vel også i nogen udstrækning blev offer for den umiddelbare efterkrigstids hævnthirst. Ikke at dette undskylder Tofts gerninger, men der var andre forbrydere som Toft, som imidlertid forstod at trække deres sag i langdrag og som fik mildere domme, efterhånden som den vel nok forståelige almindelige hævnthirst blev stillet.

Trods den heldige håndtering af det vanskelige emne, kan der rejses enkelte metodiske og principielle indvendinger mod Wagner-Augustenborgs bog. Således havde det været interessant, om Tofts historie i højere grad var blevet beskrevet i sammenhæng med den generelle lokale, regionale og nationale besættelseshistorie, og ligeledes om forfatteren havde fulgt retsopgøret længere frem i tiden end til henrettelsen af Frantz Toft. Særlig det sidste ville have sat historien om Toft i relief, og det er faktisk muligt at følge denne udvikling, endog på basis af publicerede undersøgelser, der tager udgangspunkt i det primære kildemateriale, særlig Ditlev Tamms uomgængelige disputats »Retsopgøret efter besættelsen,« 1985, som forfatteren da også selv henviser til. I forlængelse heraf skal det nævnes, at Wagner-Augustenborgs litteraturliste forekommer en kende mangelfuld, og at inddragelsen af supplerende arbejder netop ville have kunnet uddybe beretningen, have sat Tofts skæbne ind i det større perspektiv, og præciseret og nuanceret visse generelle forhold i forbindelse med retsopgøret efter besættelsen, ligesom en henvendelse til arkivet ved Hals Museum kunne have givet et vist udbytte.

Men det får være. Det er mere afgørende, at Wagner-Augustenborg med sin bog gør en uheroisk enkeltskæbne i retsopgøret til genstand for undersøgelse. Der findes generelle arbejder om retsopgøret, arbejder om juridiske forhold og om tekniske og proceduremæssige forhold vedrørende henrettelserne, men først med Wagner-Augustenborgs arbejde får vi bogen, der går i dybden med en af de dødsdømtes skæbne. Og det er vel at mærke en bog, hvor også læseren, som forfatteren så ofte må have gjort det, svinger mellem afsky og en vis forståelse for Toft. At bogen tillige er sprogligt velskrevet og forsynet med et uhyre interessant billedmateriale, bl.a. adskillige situationsfotografier fra anholdelser af Gestapofolk, fra Aalborg under og efter besættelsen, gengivelser af breve m.v., gør den yderligere læseværdig. Endelig giver det afsluttende »Persongalleri« (s. 141-150), med korte persondata, læseren et godt overblik over de omtalte mennesker og deres indbyrdes forbindelser.

Wagner-Augustenborg har skrevet et yderst usædvanligt stykke personalhistorie, der sætter historien om retsopgøret efter besættelsen ind i et anderledes perspektiv, fordi vi her for første gang også ser sagen fra den dømtes side. Det er på mange måder en modig bog, Bjarne Wagner-Augustenborg har skrevet om den unge mand fra Hals, der blev en af hovedaktørerne i det nordjyske og i videre forstand det danske retsopgør efter besættelsen. Den kan anbefales enhver besættelseshistorisk interesseret.

Henrik Gjøde Nielsen

INGER SCHULTZ HANSEN OG ERIK NØRR (red.): Institut, Selskab, Museum. Skolehistorisk hilsen til Vagn Skovgaard-Petersen. Udgivet af Selskabet for Dansk Skolehistorie og Dansk Skolemuseum, Kbh. 2001, 110 s., kr. 100.

Som redaktørerne bemærker, er der ikke tale om et festskrift i egentlig forstand – det kom for ti år siden. Men der er dog et element af opfølgning, idet festens

genstands bibliografi er ført à jour. I øvrigt er lejligheden benyttet til at bringe en oversigt over indholdet af den årbog, som Skolehistorisk Selskab har udgivet siden 1967, også det en nyttig ting.

I bogens artikler bringes ligeledes indirekte en art status. Først og fremmest gælder det Institut for Dansk Skolehistorie ved det, der dengang hed Danmarks Lærerhøjskole. Instituttets begyndelse i 1965 bestod i ansættelse af en stipendiat, og året efter den første fastansatte medarbejder. Herefter fulgte en lille generations blomstring indtil instituttet ved årsskiftet 1991/92 blev sparet væk. En skønne dag kunne det være interessant at se en undersøgelse over, hvor mange små forskningsmilieuer, der egentlig er blevet mere eller mindre udraderet ved skiftende konjunkturers kortsigtede spareforanstaltninger.

Skolehistorien har imidlertid klaret sig takket være et selskab og et museum. Dansk Skolemuseum åbnede i sin nuværende skikkelse i Rådhusstræde i København i 1995, men samlingerne har en fortid, som overraskende nok går helt tilbage til 1887. Det er atypisk, men har sin forklaring i, at der dengang var et dobbelt sigte. Det drejede sig i slutningen af det 19. århundrede om *også* at kunne fremvise det bedst mulige aktuelle skolemateriel, det være sig inventar eller undervisningsmidler, hvad der gav sig udslag i en udstrakt rejse- og foredragsvirksomhed landet rundt. Museet kom derved i en årrække til at få en central rolle dels for det danske skolevæsen, dels i en europæisk sammenhæng, hvor man lå i spidsen i forhold til lignende museer i andre lande. Mellemkrigstiden var derimod præget af nedgang og opmagasinering, men den side af historien fik altså for få år siden en lykkelig udgang.

Anders Monrad Møller

SIGRÚN DAVÍÐSDÓTTIR: Håndskriftsagens Saga – i politisk belysning, Odense Universitetsforlag 1999, 408 pp.

Ved afståelse af en provins til et andet land bliver en udvexling af arkivalier nødvendig, ikke mindst for at sikre, at forvaltningen kan gå videre. Samtidig er det skik og brug, at i moderlandets arkiver opbevares centraladministrationens fælles arkiver i et omfang, der vil tillade studiet af statens fælles historie. Således afstod Danmark de slevig-holstenske lokalarkiver til Preussen i forbindelse med Hertugdømmernes overgang til dette land og efter Nordslesvigs tilbagevenden til Danmark i 1920 kom de nordslevigske lokalarkiver til at danne grundstammen i Landsarkivet i Aabenraa.

Mere problematisk er det med hensyn til samlinger i museer og biblioteker, der ikke er opstået i forbindelse med en forvaltning; meget ofte er der tale om tidligere privatsamlinger, hvis enkelte genstande på fuldt lovlig vis er erhvervet i udlandet. Da Island i 1918 fik selvstyre, men i personalunion med Danmark, blev de relevante arkivalier afgivet til Island i 1927-1928. Efter forberedende drøftelser mellem fagfolk fra de to lande enedes man om at udlevere halvdelen af alle islandske genstande i Nationalmuseet i anledning af Altingets 1000-års jubilæum i 1930. I Danmark troede man, at dermed var alle islandske ønsker blevet imødekommet; men det viste sig, at det vanskeligste spørgsmål stod tilbage: De norrøne håndskrifter i Det kongelige Bibliotek og den Arnsmagnæanske Samling, som tilhørte Københavns Universitet. Begge steder drejede det sig om legalt erhvervede manuskripter, og begge steder tilhørte håndskrifterne i vid udstrækning den norrøne fælleskultur, hvilket ville gøre det meget vanskeligt at afgøre, om et håndskrift nu også var islandsk eller ikke snarere norsk.